บทวิจารณ์หนังสือ

Book Review

สุกัญญา บำรุงสุข

Sukanya Bumroongsook

ธิดา สาระยา. (2554). *ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

ประวัติศาสตร์แบบภาพรวมหรือองค์รวม (Total History) เป็นงานที่เขียนได้ยาก เพราะนอกจากจะครอบคลุมพื้นที่ไพศาลและช่วงเวลายาวนานแล้ว ยังต้องพิจารณาบทบาทขององค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในระดับมหภาคเพื่อที่จะสร้างภาพในอดีตขึ้นมาใหม่ ผู้ที่จะเขียนงานประวัติศาสตร์ประเภทนี้ได้ต้องเป็นผู้มีฝีมือระดับชั้นครู ที่สั่งสมความรู้ทางประวัติศาสตร์หลากหลาย ทั้งกว้างขวางและลึกซึ้ง จนมองเห็นภาพประวัติศาสตร์ที่ซับซ้อนได้อย่างต่อเนื่องและทะลุปรุโปร่ง

เมื่อหนังสือ *ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย* ซึ่งแต่งโดย ดร. ธิดา สาระยา ออกวางจำหน่ายในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2554 จึงเป็นที่ตื่นตาตื่นใจของผู้สนใจวิชาประวัติศาสตร์กันถ้วนหน้า ทั้งครูผู้สอนและนิสิตนักศึกษา หนังสือเล่มนี้มีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์แบบภาพรวมที่ประมวลและสังเคราะห์พัฒนาการความเคลื่อนไหวในสังคมบริเวณมหาสมุทรอินเดียตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14 ได้อย่างมีชีวิตชีวาน่าอัศจรรย์

ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย พัฒนามาจากงานวิจัยของ ดร. ธิดา สาระยา เรื่อง “ประวัติศาสตร์บริเวณ: พัฒนาการของการค้าและอำนาจในมหาสมุทรอินเดียที่สัมพันธ์กับน่านน้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก่อนต้นสมัยใหม่" อีกประการหนึ่งที่ชวนยินดีในหมู่นักวิชาการ คือหนังสือทรงคุณค่าเล่มนี้ได้รับยกย่องจากวงการศึกษาของชาติ และได้รับรางวัลหนังสือดีเด่น ประเภทสารคดี ใน พ.ศ. 2555 จากสำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ)

มหาสมุทรอินเดียเป็นน่านน้ำที่มีการกล่าวถึงในเอกสารต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์มาช้านานและเป็นเส้นทางการค้านานาชาติที่สำคัญของโลกตั้งแต่อดีตกาล เชื่อมโยงเมืองท่าน้อยใหญ่และรัฐต่าง ๆ ทั้งบนภาคพื้นทวีปกับหมู่เกาะหลากหลาย ตลอดจนเป็นเส้นทางที่นำไปสู่ความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ จากชายฝั่งทะเลจีนใต้ ไปจนถึงทะเลแดง และชายฝั่งแอฟริกา ในช่วงหนึ่งที่โลกเอเชียถูกบดบังด้วยอำนาจของชาติตะวันตกตั้งแต่ยุคจักรวรรดินิยม ทำให้ความสำคัญของเอเชียซึ่งรวมถึงบริเวณมหาสมุทรอินเดียที่มีมาในอดีตนั้นถูกมองข้ามไป และเห็นว่าอ่อนด้อยในด้านความเจริญไปเสียทุกทาง การศึกษาของนักวิชาการในระยะหลังทำให้มีการทบทวนความคิดดังกล่าวและเริ่มมีการตระหนักเพิ่มขึ้นถึงความก้าวหน้าของโลกเอเชียในยุคก่อนสมัยใหม่

อย่างไรก็ดีในบรรดาผลงานของนักวิชาการไทย ยังไม่มีผลงานใดที่จะศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจังและชัดเจนเท่างานชิ้นนี้ ซึ่งเน้นให้เห็นถึงกิจกรรมของกลุ่มพ่อค้าเอกชนในบริเวณมหาสมุทรอินเดียที่เป็นผู้ประกอบการ คนกลางช่างฝีมือ ทั้งชาวจีน ชาวอินเดีย ทั้งพุทธ ฮินดูและมุสลิม ตลอดจนชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ได้จัดตั้งเครือข่ายและกลไกทางการค้าอย่างเป็นระบบดีแล้วตั้งแต่ก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 15

ข้อมูลหนักแน่นที่นำเสนอใน *ประวัติศาสตร์มหาสมุทรอินเดีย* สอดรับกับหนังสืออื่น ๆ ที่ยืนยันความยิ่งใหญ่ของโลกเอเชียก่อนการเข้ามาของชาติตะวันตก ไม่ว่า *When Asia Was the World* (2008) ของ Stewart Gordon หรือ *ตะวันออก-ตะวันตก ใครสร้างโลกใหม่* ของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) นอกจากนี้ยังเติมเต็มให้กับงานวิชาการอื่น ๆ ที่วิจัยในเรื่องใกล้เคียงกัน เช่น ของ R.J. Barendse เรื่อง *The Arabian Seas the Indian Ocean World of the Seventeenth Century* (2002) ซึ่งศึกษากระบวนการการค้าในทะเลอาหรับและมหาสมุทรอินเดียในช่วงเวลาต่อมาในสมัยที่ชาติตะวันตกเข้ามาในบริเวณดินแดนเหล่านี้แล้ว

ดร. ธิดา สาระยา เน้นถึงบทบาทของกลุ่มคนทมิฬในอินเดียใต้ที่มีส่วนสำคัญในการเชื่อมโยงการค้าในโลกเอเชีย โดยอาศัยหลักฐานจากทั้งวรรณคดีทางศาสนาพุทธและฮินดู ตลอดจนหลักฐานจารึก เอกสารจดหมายเหตุและหลักฐานทางโบราณคดี ตลอดจนงานวิจัยของนักวิชาการอื่น ๆ ทั้งชาวตะวันตกและชาวเอเชีย ที่สำคัญคือการวิจัยภาคสนาม สำรวจหลักฐานทางภูมิศาสตร์และโบราณคดีด้วยตนเอง มาประกอบการจำลองภาพประวัติศาสตร์ในอดีตอย่างแจ่มชัดทั้งในแง่ระบบโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม โดยไม่ละเลยรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เติมสีสันให้แก่ประวัติศาสตร์ ตามแบบอย่างประวัติศาสตร์แบบองค์รวม ตัวอย่างเช่นเรื่องราวเกี่ยวกับนายเรือผู้เป็นคนสำคัญที่สุดที่จะคุมการเดินเรือทั้งกลางวันและกลางคืน คนผู้นี้นอกจากจะรู้ทุกอย่างเกี่ยวกับทะเลและดวงดาวแล้วยังต้องรู้เรื่องนก "ความรู้เกี่ยวกับนกเป็นศาสตร์หรือความรู้พิเศษเฉพาะนายเรือ บางนายมีนกฝึกหัดของตนเองให้ล่วงหน้าไปหาแผ่นดิน นายเรือมักเลี้ยงนกพวกนี้ไว้ในกรงและปล่อยเมื่อต้องการหรือจำเป็น" (หน้า 339)

การใช้หลักฐานประเภทวรรณคดี เช่น *ศิลปาทิการาม* วรรณคดีทมิฬอันเก่าแก่ ทำให้ ดร. ธิดา สามารถถ่ายทอดภาพยามค่ำคืนในเมืองท่าชายฝั่งทะเลของอินเดียในสมัยโบราณได้อย่างมีชีวิตชีวา ไม่แพ้งานของนักวิชาการตะวันตกที่บรรยายชีวิตชาวเมืองท่าริมฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในสมัยโรมัน

> สถานที่นี้กระจ่างแจ้งด้วยแสงไฟของคนค้าขาย สีย้อม ไม้หอม ดอกไม้ น้ำปรุงจรุงกลิ่น ของหวานนานาชนิด โคมตะเกียงอันสวยงามด้วยฝีมือของช่างทองผู้ชำนาญ แสงไฟของพ่อค้าปลีกขายขนมทำด้วยแป้งนั่งเรียงกันเป็นแถว เบื้องหลังคือไฟตะเกียงตั้งอยู่บนหม้อดำทำด้วยดินเผา แสงไฟวาบที่โน่นวาบที่นี่ เป็นไฟของพวกพ่อค้าขายปลา แสงไฟจากประภาคารนำทางให้เรือที่อยู่ตามชายฝั่งริมน้ำเป็นประกาย ไฟตะเกียงของเรือหาปลา จากเรือที่ชาวประมงเหวี่ยงแหของตน ตะเกียงไฟของชาวต่างประเทศพูดภาษาแปลก ไฟจากตะเกียงของเจ้าหน้าที่รักษาการณ์ตรวจตราดูแลสินค้ากองพะเนิน แสงไฟจากหลายจุดเหลือที่จะคำนวณนับ ป่าชายเลน

> ตามชายฝั่งมีแนวพุ่มไม้บิดเป็นเกลียวกระจายกลิ่นลอยอ้อยอิ่งเร้าอารมณ์กรุ่นยิ่งกว่ากลิ่นหอมของกลีบบัวในเขตเพาะปลูก ตามแอ่งน้ำทรายขาวเนียนละเอียดเหมือนกองแป้ง แม้แต่เกล็ดมัสตาร์ดสีขาวตกอยู่ก็ยังมองเห็น เรือจอดอยู่เรียงแถวมากมาย เต็มไปด้วยสินค้าทั้งจากภูเขาตอนในและสินค้าจากท้องทะเล (หน้า 291)

ในมิติของการค้ามหาสมุทรอินเดียและน่านน้ำทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ดร. ธิดาได้ใช้หลักฐานหลากหลายทั้งของจีน อินเดีย อาหรับ และตะวันตก ตลอดจนหลักฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งลายลักษณ์และโบราณคดี เพื่อแสดงให้เห็นพลวัตของวงจรการค้า กลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในการค้า ตลอดจนเครือข่ายความสัมพันธ์และชุมชนทางการค้า อาจารย์ประมวลข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับศรีวิชัยอย่างชัดเจน วิเคราะห์กลุ่มอำนาจของอินเดียใต้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตลอดจนบทบาทของพ่อค้าจีน อาหรับที่สัมพันธ์กับมะละกา

หนังสือเล่มนี้ยังแสดงให้เห็นว่า ไม่มีอะไรใหม่ในโลกของเรา ข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ไทยทุกวันนี้ที่พูดถึงการส่งออกอวัยวะของสัตว์แปลก ๆ หายากในอุษาคเนย์ซึ่งเป็นที่ต้องการของจีนเพื่อใช้เป็นเครื่องยาจีนนั้นไม่ได้เป็นเรื่องใหม่อันใดเลย ตั้งแต่ในสมัยราชวงศ์ถัง ฮ่องเต้สนใจตัวยาของอินเดียและยาที่ทำให้อายุยืนยาวเป็นอมตะ อวัยวะของสัตว์เหล่านี้เป็นหนึ่งในบรรณาการและสินค้าส่งออกไปจีนมาช้านานแล้ว (หน้า 498)

ถึงหนังสือเล่มนี้จะได้ชื่อว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ แต่ไม่ควรอ่านกันเฉพาะในหมู่นักประวัติศาสตร์และนิสิตนักศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ ในช่วงเวลาที่เรากำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ในปี 2558 ประกอบกับที่จีนและอินเดียมีบทบาทสำคัญขึ้นในเวทีโลกทั้งเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม หนังสือเล่มนี้จึงเหมาะสำหรับคนไทยที่ปรารถนาจะเตรียมตัวให้พร้อมสู่การปฏิสัมพันธ์กับประชาคมใหม่ที่มีพรมแดนกว้างไกล คงไม่มีอะไรดีไปกว่าการรู้จักและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่าง ๆ ในอดีตเพื่อจะได้เข้าใจสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต